

Vad är finlandssvenska?

Finlandssvenskan har varit dubbelt aktuell på sistone. Dels har vår kunskap om svenskan i Finland berikats genom ett antal rikssvenska undersökningar och ordlistor, dels har det pågått en livlig debatt om finlandssvenskan i den finska tidningspressen — inte utan sorglustiga drag — samtidigt som vår variant av svenska har fått starkt stöd från andra håll i Norden. Diskussionerna visar att man ofta talar förbi varandra och använder suddiga begrepp. Artikeln nedan är ett försök att reda ut en del av begreppen och beskriva olika typer av finlandssvenska särdrag.

Frågan i rubriken har främst föranletts av de ordlistor och andra studier av finlandssvenska som på sistone publicerats på sverigesvenskt håll (bl.a. Harry Stenmarks ordlista och Birger Liljestrands bok "Juttu och sammetsfarmare", med den kortare versionen "Keikka och pilkhalare" publicerad i Språkbruk 2/83, samt Christina Melins tills vidare opublicerade studier). Det är inte det att jag är kritisk till undersökningarna och deras resultat — tvärtom tycker jag att t.ex. Liljestrands bok trots vissa brister är bland det viktigaste och mest intressanta som har skrivits om finlandssvenskt språkbruk på senare tid — men jag märker att jag som finlandssvensk gång på gång reagerar med ett spontant: "Det där är ju inte finlandssvenska!" Ibland är det för att jag tycker att det behandlade uttrycket utgående från omständigheterna borde betraktas som fullgod allmänsvenska, men kanske ännu oftare för att jag ser det som en tillfällighet eller ett fel eller i varje fall som ett mindre vanligt uttryck också i finlandssvenskan.

Birger Liljestrand har själv på ett förtjänstfullt sätt diskuterat de hithörande problemen i inledningen till sin bok. Också Christina Melin har återkommit till dem i olika sammanhang, bl.a i förra numret av Språkbruk. Jag tror alltså att skribenterna själva i allmänhet är ganska väl medvetna

om de fallgropar som finns. Däremot får man gång på gång bevis på att deras läsare i Sverige går i fällan och t.ex. tror att vissa udda uttryck är de enda gångbara i finlandssvenskan ("taklagsö! kallas på finlandssvenska *kroppåskalas*").

Det som gör all diskussion så svår är att det naturligtvis inte finns någon enhetlig, kodifierad (eller kodifierbar) språkvarietet som kan kallas **finlandssvenska**, och ännu mindre ett särskilt språk med detta namn. Själva ordet är ändå så pass inarbetat som en allmän benämning på icke-dialektal svenska i Finland att jag tycker man kan använda det, även om det kanske är mindre lyckat som preciserad term (i synnerhet som det ibland också används mera allmänt om all slags svenska i Finland, inklusive dialektala varianter). Men liksom Liljestrand föredrar jag ofta att använda uttrycket **finlandssvenskt språkbruk**, som visserligen också är vagt men kanske bättre beskriver vad det är fråga om. Vill man ytterligare utvidga begreppet och innefatta också finnars svenska, dåliga översättningar osv. kan man tala om **svenskt språkbruk i Finland**.

Jag tror också liksom Liljestrand att termen **sverigesvenska** i vetenskapliga sammanhang är att föredra framför **rikssvenska** som allmän benämning på språket i Sverige.

Den senare termen kan då användas i stort sett synonymt med **svenskt riksspråk**. Den överregionala svenska normen (i den mån det finns en sådan) kunde då kallas **svenskt standardspråk** eller — med mindre stark betoning av det normativa — **allmänsvenskt språkbruk**.

Slutet och öppet system

Det som gör det så svårt att säga om ett uttryck eller en konstruktion är en "finlandism" eller inte är att finlandssvenskan som sagt inte är någon sluten, enhetlig helhet. Tvärtom är det karakteristiskt för finlandssvenskt språkbruk att systemet är öppet: det går alltid att fylla på med nytt språkmateriäl, inte minst lånord från finskan. Ändå finns det naturligtvis en kärna av finlandssvenska språkdrag som är gemensamma för de flesta finlandssvenska språkbrukarna.

Min tes är därför att det finns ett slutet och ett öppet system i finlandssvenskt språkbruk. Det slutna systemet kan ses som ett slags "consensus", en inofficiell norm. Hit hör sådana språkliga drag som är gemensamma för praktiskt taget alla som talar finlandssvenska och i tillämpliga delar också för finlandssvenska skribenter. Framför allt är det fråga om centrala finlandssvenska uttalsdrag, ett mindre antal morfologiska och syntaktiska drag och inte minst många ord och fasta uttryck.

Det öppna systemet består närmast av sådana språkdrag som undviks i mer formella sammanhang eller som för många talare och skribenter upplevs som direkta fel eller inte över huvud taget aktualiseras. Systemet är öppet därför att det finns oändliga möjligheter att fylla på med bl.a. tillfälliga översättningslån eller direkta lånord från finskan, men hit hör också en mängd traditionella finlandismer som medvetna språkbrukare undviker åtminstone i skrift.

I vilken mån språkdrag utanför det "slutna" systemet utnyttjas beror bl.a. på följande omständigheter:

- Talaren/skribenten (språkligt medveten — omedveten; professionell — icke professionell)
- Språksituationen (formell — informell)
- Medium etc. (skrift — tal; tryckt — otryckt; massmedium eller inte)

- Mottagare (många — enskild; okänd — känd; status; rikssvenskar bland mottagarna?)
- Syfte (t.ex. lagstiftning, undervisning, skapa gemenskap, vardaglig kommunikation)

Svenska litteratursällskapets ordförande kan till exempel i sitt festtal på Runebergsdagen använda ord som *kännspak* och *talko* och uttryck som *sist och slutligen* och *vara på kommande*, men han kan inte gärna säga "Det sku vara kiva att kunna dela ut en prenika till" eller använda uttryck som "vi sku borda". Han använder finlandssvensk sats- och ordmelodi och uttalar språkljuden på finlandssvenskt vis, men han skulle inte uttala "aderton" och "fara" med kort betonad vokal.

Finlandssvenska särdrag

Finlandssvenska särdrag finns på alla språkliga nivåer: uttal, morfologi, syntax, lexikon (ord och uttryck) samt semantik (ordbetydelse). Bara i fråga om ortografi kan man säga att avvikelserna är försumbara. Också inom morfologin är de relativt få, men vissa av dem är frekventa och påfallande för rikssvenska läsare.

Uttal

Diskussionen om huruvida man skall använda "finlandssvenska" eller "rikssvenska" i svenskundervisningen i finska skolor avser sannolikt till stor del just uttalet. Jag tänker inte här gå in på några detaljer i fråga om finlandssvenskt uttal, än mindre ta upp pedagogiska och didaktiska frågor. Däremot tycker jag det är viktigt att vi i diskussionen om uttalet skiljer mellan å ena sidan de systematiska skillnaderna mellan finlandssvenskt och rikssvenskt uttal, å andra sidan enskilda olikheter i t.ex. uttalet av vissa ord.

För det första finns det olikheter i själva ljudsystemet. Dessa kan i sin tur delas in i tre grupper. **Fonetiska** olikheter är sådana som gäller t.ex. vokalkvalitet (i synnerhet a- och u-ljuden), uttal utan aspiration och allmän satsintonation. **Fonematiska** drag är t.ex. avsaknaden av motsatsen mellan akut och grav ordaccent i finlandssvenskan och

den finlandssvenska så kallade kortstavigheten (i ord som *bara*, *kilo*, *kamera*). **Fonotaktiska** olikheter är slutligen sådana som gäller möjligheten att kombinera enskilda språkljud, t.ex. *dj-* i ordbörjan (*djur*, *djärv*) och hörbart *-rs*, *-rt* m.fl. i ordslut.

Olikheterna i fråga om uttalet av enskilda ord är på sätt och vis en helt annan fråga, eftersom det gäller val mellan olika möjligheter inom systemet. Att de flesta finlandssvenskar uttalar *ammoniak* och *insekt* med tryck på sista stavelsen innebär ju inte att tryck på andra respektive första stavelsen strider mot det finlandssvenska uttalssystemet som sådant. Det borde alltså inte finnas något som hindrar att man t.ex. i skolvärdvisningen går in för ett i huvudsak finlandssvenskt uttalssystem men ändå lär ut det allmänsvenska uttalet när det gäller t.ex. betoningen av enskilda ord.

I fråga om uttalet av enskilda ord finns det självfallet mängder av gränsfall. T.ex. tendensen att uttala många lånord av typen *logisk*, *symbol*, *mikrofon* med slutet *o* är på sätt och vis en systematisk skillnad, men eftersom den inte är helt genomförd utan avhängig av de enskilda orden bör dessa fall kanske ändå hänföras till olikheter i fråga om enstaka ord.

Former i tal och skrift

Av de morfologiska finlandismerna kan många betraktas som arkaismer. Hit hör t.ex. den för rikssvenskar påfallande formen *flere* och böjningsformerna *besluter* och *beslutit*, som alla fortfarande har en stark position i Finland både i tal och i skrift. Att uttalsformerna *di* och *dem* fortfarande kan betraktas som de finlandssvenska normalformerna kan också ses som en arkaism.

En nyskapelse från senare tid är däremot tendensen att sammanskriva småord som *denhär*, *dedär*, *endel*. Skrivsättet är enligt uppgift mer störande för rikssvenskar än många lexikala finlandismer.

Till de klassiska morfologiska finlandismerna hör avvikande genus som *ett botten* och *en nummer* (jämfte pluralformen *numror*). Formerna undviks i allmänhet av professionella språkbrukare. Pluralformen *rek-lamer* beror sannolikt på finskt inflytande.

Reducerade talspråksformer som *kasta'* (pro kastade, kastat) och *huse'* är fortfarande helt dominerande. Den återgång till skriftspråksformer som varit så utmärkande för mellansvenskt språkbruk under de senaste årtiondena har inte haft någon märkbar motsvarighet i finlandssvenskan. Det är praktiskt taget bara i nyhetsutsändningar och motsvarande formella sammanhang som man kan få höra former som *kastade*, *kommit* och *huset*. Också de reducerade formerna *int'*, *sku'* och *måst'* dominerar i vanligt talspråk.

Ord, uttryck och konstruktioner

När det gäller sådana språkdrag som också kommer till synes i skrift återfinns de flesta finlandssvenska särdragen inom en fyrkant med hörnen LEXIKON, SEMANTIK, FRASEOLOGI och SYNTAX.

Många finlandismer — kanske de flesta — innehåller element av två eller flera av dessa, alltså en kombination av t.ex. lexikon och semantik (ord använda i en annan betydelse än i sverigesvenskan), lexikon och fraseologi (sammansättningar, fasta uttryck), fraseologi och syntax (prepositionsbruk m.m.).

Så länge vi håller oss till det "slutna" systemet, den norm som också språkligt medvetna finlandssvenskar omfattar, är olikheterna mellan finlandssvenska och rikssvenska relativt små i fråga om syntaxen. Men också syntaxen har allt mer börjat påverkas av finskan på senare tid (jfr t.ex. Ingegerd Nyströms artikel i förra numret av Språkbruk), och t.o.m. i tryckta texter kan man allt oftare påträffa t.ex. osvensk ordföljd och genitivkonstruktioner som är främmande för svenskan.

Syntaktiska drag av äldre datum är t.ex. användningen av *skulle*, bruket av vissa prepositioner (två gånger i året, gå på femte klassen) samt transitiv användning av intransitiva verb (vikariera någon) och vice versa (båten trafikerar mellan Åbo och Stockholm). Ett specialfall är användningen av *att* i satsflätor av typen "Det här är något som jag tror att kunde intressera dig".

De flesta och lättast påvisbara finlandismerna hittar vi i varje fall bland ord och uttryck. Det är fråga om dels ord som inte alls finns i rikssvenskan (vanligen dock bildade av svenska element), dels ord och uttryck som används annorlunda eller i en annan betydelse i finlandssvenskan än i rikssvenskan.

Finlandismer och acceptabilitet

Finlandismerna bland ord, uttryck och böjningsformer kan inte alla dras över en kam. Tvärtom finns det mycket stora skillnader i fråga om användning och acceptabilitet. Det är det som rikssvenska studier av finlandssvenskt språkbruk ofta alltför lätt tenderar att missa.

Bland de ord och uttryck i finlandssvenskt språkbruk som inte återfinns i sverigesvenskan finns allt från officiella förvaltningstermer och andra etablerade uttryck till dialektord, slangord och mer eller mindre tillfälliga direkta fel. En särskild grupp är ord för speciellt finländska företeelser, det som Hugo Bergroth (i *Finlandssvenska*, 1917) kallade "oegentliga finlandismer".

Man kan också jämföra uttrycken i fråga om deras användbarhet på olika stilnivåer. Här är det närmast fråga om uttryck som är allmänt kända bland flertalet finlandssvenskar eller i varje fall inom en större grupp av finlandssvenskar (t.ex. svenskarna i Helsingforsregionen). Vissa ord och uttryck används även i formella sammanhang (jfr det slutna systemet), andra används bara i t.ex. informell prosa (kåserier), och många förekommer bara i starkt vardagligt talspråk eller i ren slang. En grupp för sig utgör förstuds dialektala och utpräglat regionala ord och uttryck.

Medlemmar av den finlandssvenska språkgemenskapen har i allmänhet en ganska bra känsla för finlandismernas stilvärde. Däremot är kunskaperna ofta mindre om vilka ord och uttryck som är begränsade till finlandssvenskan. Sedan mitten av 1970-talet har undervisningen om finlandismer varit ytterst knapphändig i våra skolor, och nya finlandismer tillkommer hela tiden främst genom översättningslån.

När det gäller status och användbarhet finns det alltså många olika slag av ord och uttryck i finlandssvenskt språkbruk som är främmande för språkbruket i Sverige. Det finns mängder av ord som vi kan — och bör — undvika också i intern finlandssvensk användning, det finns sådana som vi har orsak att ersätta när vi vänder oss till läsare eller åhörare från Sverige, och det finns sådana som inte går att ersätta med några rikssvenska motsvarigheter. Genomgången nedan bygger i princip bara på status och bruklighet, inte på t.ex. ursprung.

Officiella ord och uttryck

Med officiella ord och uttryck avser jag närmast termer som förekommer i författningar och andra myndighetsbestämmelser, och som alltså inte fritt kan ersättas med andra ord. Bland dem finns dels sådana som betecknar rent finländska företeelser och alltså inte har exakta motsvarigheter i Sverige, dels sådana som har en rikssvensk motsvarighet (även om denna inte kan användas för finländska förhållanden). Uppdelningen kan illustreras med följande exempel:

a) Svenska ord för finländska företeelser

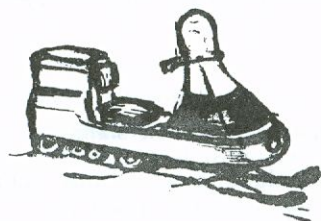
arbetarinstitut
bolagsvederlag
bostadsaktiebolag
frontman
gatuavgift
länskonstnär
läroplikt
medicinalstyrelsen
merkonom
sjukförsäkringskort
vicehäradshövding
yrkesinstitut

Ord med rikssvensk motsvarighet

arbetarskyddsfullmäktig (skyddsombud)
disponent (vicevärd)
dividend (utdelning)
förskottsskatt (preliminärskatt)
grundförbättring (ombyggnad)

löneklass (lönegrad)
 ministerium (departement)
 problemavfall (riskavfall)
 skattebyrå (lokal skattemyndighet)
 skoldistrikt (rektorsområde)
 skyddsväg (övergångsställe)
 ämbetsbetyg (personbevis)

I många fall är det tveksamt i vilken mån ett ord skall betraktas som "officiellt". T.ex. ordet *motorkälke* förekommer visserligen i lagstiftningen, men ändå är *snöskoter* troligen vanligare (och mer att rekommendera) också i finlandssvenskan. Den finlandssvenska användningen av *petroleum* för *foto*gen undviks ofta i tekniska sammanhang (där *petroleum* närmast betyder detsamma som *råolja*), trots att ordet förekommer i lagstiftningen och på mackarna. Och i de flesta sammanhang rekommenderas *ombyggnad* snarare än *grundförbättring* om det inte finns en klar koppling till lagstiftningen.

Snöskoter eller motorkälke?

Relativt etablerade finlandismer

Det finns en mängd finlandismer som av olika skäl betraktas som så etablerade att de utan större restriktioner används i nästan alla slag av finlandssvenska texter. Här följer några exempel, uppdelade på fyra grupper. Exempelen är praktiskt taget alla tagna ur de förteckningar över finlandssvenska ord och uttryck som nämns i början av artikeln.

Svenska ord för finländska företeelser:

boboll
 efterugnslimpa
 knackkorv
 ledspårvagn
 memma
 aktielägenhet
 budgetria (?)
 fortsättningskriget
 filtstövel
 kustkanal (TV)

Fyller lucka i ordförrådet:

flervåningshus
 gropförhöjning
 menföre (äv. provinsialt i Sverige)
 talko
 täckas
 villkor (skol)

Arkaismer o.dyl:

barberare (herrfrisör)
 barnträdgård (förskola)
 gårdskar (portvakt, fastighetsskötare)
 kravatt (slips)
 kännspek (karakteristisk)
 pulpet (skolbänk)
 vedlider (vedbod)
 vägkost (matsäck)

Övriga:

glansbild (bokmärke)
 hushållsfil (plastfolie)
 hälsostation (vårdcentral)
 markera (räcka upp handen)
 raffinéri (raffinaderi)
 semla (kuvertbröd, småfranska)
 svart häst (dark horse)
 yttre filé (utskuren biff)

Att ett ord är relativt etablerat i t.ex. tidningstext betyder inte nödvändigtvis att det till fullo accepteras av språkvården (bl.a. "budgetrian" hör till det som diskuteras med journalisterna varje höst). Inom

kategorin "övriga" finns flera ord med motsvarigheter i danskan eller norskan (bland exemplen ovan *glansbild*, *hushålls-film*, *markera*, *raffineri*). De flesta, men ingalunda alla, av orden i den här kategorin är förstäligen för flertalet rikssvenskar.

Mindre accepterade finlandismer

Den allra största delen av finlandismerna hör sannolikt till gruppen mindre accepterade, om man med denna grupp avser ord och uttryck som t.ex. ändras vid språkgranskning av professionella texter. Det är också den öppnaste gruppen — den fylls hela tiden på från gruppen "tillfälliga fel". Hit hör en mängd gamla finlandismer (bl.a. ord som används i annan betydelse än i Sverige), men den största och mest expanderande gruppen är lån och översättningslån från finskan.

Exemplen omfattar inte bara ord och uttryck utan också avvikande former. Det kan vara skäl att påpeka att många av uttrycken, framför allt inom kategorin "gamla finlandismer", måste betraktas som relativt etablerade och acceptabla i vardagligt talspråk.

Gamla finlandismer:

anefter (efter hand, allteftersom)
badda (småputtra etc.)
batteri (värmeelement)
bett (blad, egg etc.)
bykpojke (klädnypa)
dejour, dejourera (jour, ha jour)
forsedel (fraktsedel)
gravgård (begravningsplats, kyrkogård)
hur mångte (vilken i ordningen)
lunta (fuska, titta i facit)
en nummer (ett nummer)
pennal (pennskrin)
remont (renovering)
stöpsel (stickpropp)
tillsvidare (i bet. 'hittills')
(över)halare (overall)

Lån och översättningslån från finskan:

dragare (ledare etc.)
hamna att göra ngt (bli tvungen, få lov)
juttu (grej, historia etc.)
kippa (tippa)
kokko (bål, brasa)
mellantak (innertak)
morgonnatten (efternatten)
när ljus (halvljus)
rusvård (missbrukarvård)
skolningstillfälle (kurs)
stänga ögonen (blunda)
taltur (inlägg etc.)
tarra (klistermärke, dekal)
vattentak (yttertak)
ämnesskrivning (uppsatsskrivning)

Nyare avvikande former:

banda in (spela in, banda)
denhär etc. (den här)
endel (en del)
skiftesarbete (skiftarbete)
ägobostad (ägarlägenhet, -bostad)

Vardagliga uttryck och slang

Bland finlandismerna finns många som förekommer praktiskt taget bara i vardagligt talspråk. För de flesta talare är det klart att det är fråga om ord och uttryck som inte hör hemma i andra stilarter. Och så länge orden håller sig inom den vardagliga genren tycker jag man bra kan acceptera dem; de kan på sätt och vis jämföras med dialektord som naturligtvis är fullt acceptabla i respektive dialekt. Några exempel:

butka 'finka'
fiba sig 'göra bort sig'
fyllis 'fyllhund'
håsa 'jäkta, skynda'
kavera 'prata, snacka'
kiva 'bra, kul'
prenika 'medalj'
rojsig 'jävlig; busig'
roskis 'soppåse, soptunna'
snaja 'fatta, begripa'

Tillfälligheter och fel

Bl.a. Harry Stenmarks ordlista innehåller en hel del avvikande ord och former som visserligen har exciperats ur finlandssvenska tidningar men som ändå inte kan anses vara finlandismer. Jag tänker på felstavningar och formfel som "klisché" (prokliché), "undermåttlig" (undermålig) och "urskiljningslöst" (urskillningslöst), tillfälliga felöversättningar av olika slag och andra mer eller mindre tillfälliga ordbildningar som osäkra skribenter tar till. Sådana stöter man på rätt ofta i bl.a. tidningstexter och översatta förvaltningstexter, och det är klart att ett enskilt "fel" som upprepas tillräckligt många gånger så småningom kan ses som en finlandism.

En sak för sig är att sådana tillfälligheter säkert är betydligt mer frekventa i finlandssvensk än i rikssvensk text — ett tecken på allmän språklig osäkerhet. Man kan säga att det tillfälliga felet är en av de vanligaste finlandismerna av i dag.

En annan typ av ord som inte heller gärna kan räknas in bland de allmänna finlandismerna är benämningar på föreningsmedlemmar o.dyl., t.ex. *aboens* 'medlem av Åbo nation', *brageit* 'medlem i föreningen Brage', *dragsvikare* 'personal vid Nylands Brigad', eller benämningar på lokala språkvarianter som *kökarska* (Kökardialekt) och *sörkiska* (Sörnässlang). Däremot är det möjligt att tendensen att använda sådana ord likom ordbildningstyperna kan ses som typiskt finlandssvenska.

Förskjutet betydelseinnehåll

Många finlandismer är i och för sig ord som förekommer också i rikssvenskan, men de används i finlandssvenskan i en helt eller (vanligtvis) delvis annan betydelse än i rikssvenskan. Oftast är det fråga om att ordet har fått sitt betydelseinnehåll förskjutet eller utvidgat under inflytande av ett motsvarande finskt ord. Några exempel:

hålla i bet. 'behålla, förvara, ha' (fi. pitää): "får jag hålla den", "jag håller mina pennor i skrivbordslådan", "hålla semester";

ännu i bet. 'ytterligare, än en gång, redan, före utgången av' (fi. vielä): "får jag ännu säga att...", "Då höjde löjtnanten ännu sin arm", "ännu i år";

fast (1) i bet. 'åtminstone, om det så gäller m.m.' (fi. vaikka): "du kan fast fråga honom", "fast vad sku vara";

fast (2) i bet. 'stängd; fatt' (fi. kiinni): "sätt fast dörren", "springa fast någon";

hämta i bet. 'ha med sig' (fi. tuoda): "jag hämtar hit den i morgon" (jfr äv. *söka, föra*);

laga i bet. 'göra, tillverka' (jfr da. lave, no. lage);

skild, skilt i bet. 'särskild, separat' (fi. eri, erikseen): "rum med skild ingång", "om detta stadgas skilt";

förverkliga i bet. 'genomföra, anlägga, bygga, anordna, verkställa etc.' (fi. toteuttaa);

semla i bet. 'småfranska, kuvertbröd' (betydelsen snarast via tyskan; fi. sämpylä verkar konserverande)

Finskan som konserveringsmedel

Semla är ett av många exempel på ord av svenskt ursprung som bevarats eller fått nytt betydelseinnehåll i finlandssvenskan genom att ordet har lånats in i finskan och eventuellt genomgått en betydelseförskjutning där. I många fall är det fråga om vad man kunde kalla ping-pong-lån: ett svenskt ord har lånats in i finskan, fått en ny eller utvidgad betydelse och lånats tillbaka in i finlandssvenskan (t.ex. batteri, länk). I andra fall kan det vara fråga om äldre svenska eller nordiska ord (rosk) eller ord ur dialekterna (tossor). Några exempel:

acku (batteri; fi. akku)
batteri (element; fi. patteri)
bilstall (garage; fi. autotalli)
diskbord (diskbänk; fi. tiskipöytä)
farmare (jeans; kombibil; fi. farmarit, farmari)
halare (overall; fi. haalari, av fisv. överhalare)
tossor (mjuka skor; fi. tossut)
länk (motionsrunda; fi. lenkki)

kabinett (enskilt rum på restaurang; fi. kabinetti)
länkkorv (korvring; fi. lenkkimakka-
ra)
rosk (smolk, skräp, sopor; fi. roska;
jfr norska och färöiska "rusk")

En finlandssvensk norm?

Finns det då en finlandssvensk språk-
norm?

Den frågan är omöjlig att besvara enty-
digt. Naturligtvis finns det i praktiken något
slags norm (jfr det "slutna systemet" ovan),
men åsikterna om var gränserna för denna
norm går varierar åtskilligt. Och ännu mer
än åsikterna varierar den praktiska tillämp-
ningen av normen. Det är minsann inte lätt
för språkbrukarna att hålla reda på vilka
ord, uttryck och konstruktioner som inte
finns i sverigesvenskan eller inte accepteras
av t.ex. språkvården.

Till saken hör att texter produceras för så
många olika ändamål. Många texter, inte
minst inom näringslivet, skrivs ju med tanke
på rikssvenska läsare, och där är kraven på
ett korrekt allmänsvenskt språkbruk i all-
mänhet stora. Också i t.ex. lagstiftningen
undviks så vitt möjligt andra finlandismer
än de "officiella". För professionella översättare
och andra textförfattare är det därför
viktigt att veta vad som är avvikande i
det finlandssvenska språkbruket, även om
det avvikande råkar vara acceptabelt på
hemmaplan.

Den mest utsatta gruppen av språkbruka-
re är antagligen journalisterna. Många av
dem får lov att göra en stor del av sitt
förarbete på finska, och i den mån de får
material på svenska är det ofta fråga om
mindre bra översättningar. Ändå ställs det
av naturliga skäl stora krav på journalister-
nas svenska, eftersom den spelar en stor roll
som språkligt mönster. Många gånger blir
det också fråga om en balansgång mellan å
ena sidan allmänsvenskt språkbruk —
ibland bäst lämpat för rikssvenska för-

hållanden — och å andra sidan finlands-
svenska vardagsuttryck eller översättnings-
lån av målände finska ord och uttryck t.ex.
i politiken.

Språkvårdens linje har varit att hålla rätt
konsekvent på allmänsvensk syntax och att
inta en återhållsam men inte alltför
fördömande linje när det gäller finlands-
svenska ord och uttryck. Det är otänkbart
att döma ut alla finlandismer, eftersom vårt
språk inte används för att beskriva eller
fungera i det svenska samhället. Etablerade
finlandismer som fyller ett behov måste
kunna accepteras.

Men lika otänkbart som att döma ut alla
finlandssvenska egenheter är det att inte
alls motarbeta några finlandismer. Om vi vill
bevara finlandssvenskan som en accepterad
språkform måste vi se till att klyftan mellan
finlandssvenskt och sverigesvenskt språk-
bruk inte blir för stor. Det kan inte vara
klokt att ge vatten på kvarnen åt dem som
hävdar att finlandssvenskan inte duger i
Sverige.

LITTERATUR

- Bergroth, Hugo: Finlandssvenska. Helsingfors 1917.
Bergroth, Hugo och Pettersson, Björn: Högsvenska. 9
uppl. Helsingfors 1968.
von Bonsdorff, Per Erik, Palmgren, Sten och Reuter,
Mikael: Svenskt lagspråk i Finland. Justitieminis-
teriet, Helsingfors 1986.
Laurén, Christer: Normer för finlandssvenskan. Hel-
singfors, 1985.
Liljestrand, Birger: Juttu och sammetsfarmare. Notiser
om finlandssvenskt tidningsspråk. Umeå 1985.
Melin, Christina: Språket i Åbo underrättelser. En
studie av finlandismer ur rikssvenskt perspektiv.
Stencil, Uppsala universitet 1982.
Pettersson, Björn och Reuter, Mikael (red.): Språk-
bruk och språkvård. 3 uppl. Helsingfors 1977.
Reuter, Mikael: Arbetarskyddsfullmäktige och direktö-
rer för skolväsendet eller skyddsombud och skoldi-
rektörer. Festskrift till Björn Pettersson, Tammer-
fors universitet 1979.
— Svenskan i Finland. Språken i Norden, Stockholm
1983.
— Några tankar om finlandismer. Xenia Huldeniana,
Helsingfors universitet/Nordica 1986.
— Artiklar i Suomen Sanoma — Finlandsnytt 1975 -
Språkbruk, särskilt numren 1/82, 1/83, 2/83, 1/84,
2/84, 2/86.
Stenmark, Harry: Finlandssvenska ord och uttryck.
Stockholm 1983.